Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

ISSN 1904-853X

Rytterskolen

Medlemsblad for

KARLEBO LOKALHISTORISKE FORENING

www.lokalhistoriske-forening.dk

18. årgang nr. 1. Forår 2024.

Karlebo Lokalhistoriske Forenings medlemsblad, 'Rytterskolen' udkommer så vidt muligt 2 gange årligt og udsendes primært til foreningens medlemmer.

Indhold:

S. 3: Formanden har ordet.
S. 4: Generalforsamlingen marts 2024
S. 11: Foreningens bestyrelse 2024.
S. 12: 'Bjælken' i Usserød Å.
S. 17: Hvornår og hvorfor blev Donse Krudtværk nedlagt?
S. 28: 'Karlebo Kirke. Sognets ældste hus'. Boganmeldelse.
S. 30: 'På vagt ved Øresund'. Boganmeldelse.
S. 33: Årets gang i Fredensborg Arkiverne.
S. 37: Skal man le eller græde? Eksempler på kunstig intelligens.
S. 39: Kommende arrangementer.

Forsidebilledet:

Et noget miserabelt vandhjul med malekarm i resterne af Donse Krudtværk. Den skrå overbygning er et såkaldt transmissionstårn. Via kabler eller remme blev den kraft vandhjulet udviklede overført til en anden del af værket med et tilsvarende tårn.

Kraftoverførslen var hævet over jorden for ikke at genere færdslen på området.

Ca. 1960—1990- Foto: Flemming Beyer.
Museum Nordsjælland, Hillerød.

Redaktør: Flemming Jappsen – Holtebakken 49 -2990 Nivå

Tlf.: 5124 5338 – fl.jappsen@gmail.com

Layout/grafik: Jens Erik Christiansen – Åtoften 131, 2990 Nivå

Tlf.: 4144 4062 – jensec2990@gmail.com

Trykt i 450 eksemplarer,

ISSN: 1904-853X

Deadline for næste udgave af medlemsbladet er 1. september 2024.

Materiale til redaktøren modtages gerne elektronisk.

Eftertryk er tilladt efter aftale med redaktøren.

Formanden har ordet

Generationsskifte?

Kære medlemmer!

Vi har netop afholdt foreningens årlige generalforsamling, der atter engang afspejlede den gode atmosfære, der hersker, når vi lokalhistorisk interesserede mødes. Det var en rigtig god aften, hvor også de opstillede kandidater til bestyrelsen atter engang opnåede genvalg. Dog, flere af os i bestyrelsen nærmer os langsomt – men til gengæld sikkert – det tidspunkt, hvor vi ikke længere føler, vi har kræfterne dertil. Det er virkelig dejligt at møde jeres tillid, men som det ofte udtrykkes: "Alt har sin tid".

Derfor måtte jeg på bestyrelsens vegne i beretningen fremkomme med følgende bemærkning:

"Men, her er det så, at jeg gerne vil komme med en appel til jer, der er kommet her i aften, vedr. medlemskab af bestyrelsen. Sagen er jo den, at størstedelen af os i bestyrelsen ikke blot har været med i mange år, men vi er jo også pænt oppe i alderen. Så derfor vil vi gerne bede jer om at overveje om nogen af jer, på et tidspunkt, måske selv kunne tænke jer at træde ind i bestyrelsen? Eller se jer omkring i jeres bekendtskabskreds, om der ikke her kunne være nogle mulige emner?"

Denne opfordring er således gentaget her. Vi håber nemlig, at der blandt jer, der læser dette, skulle være nogle, der har lyst til at være med til at føre vores næsten 50 år gamle lokalhistoriske forening videre gennem et medlemskab af bestyrelsen?

Ellers er vi jo i fuld gang med at tage hul på årets program, der som altid er spækket med gode foredrag og interessante oplevelser. Medlemsbladet "Rytterskolen" hører naturligvis også med til en af de gode oplevelser, man får som medlem af foreningen. Men bladet vil fremover kun udkomme to gange om året. Til gengæld satser vi på, at det indeholder dobbelt så mange sider. Årsagen er, at selv om vi omdeler ca. 75% af bladet af via foreningens eget "postvæsen", dvs. ved hjælp af foreningens medlemmer, så måtte vi sende de sidste ca. 25% med PostNord. Men her forhøjede man 1. januar pludselig portoen til mere end det dobbelte, så nu har vi indgået en aftale med firmaet DAO, hvorved vi kan fortsætte med de samme årlige portoudgifter som hidtil.

Vi ønsker jer alle en rigtig god sommer!
Mange venlige lokalhistoriske hilsner
Niels Storgaard Simonsen
Formand

Referat af generalforsamlingen torsdag den 21. marts 2024 kl-19.30

i foredragssalen, Egedal Kirke.

Dagsorden

1. Valg af dirigent og referent.

Bestyrelsen foreslog John Macko som dirigent og Bjørn Sandberg Som referent.
Begge blev valgt. John Macko erklærede generalforsamlingen for lovlig indkaldt

2. Bestyrelsens beretning for 2023
Formanden, Niels Storgaard Simonsen, aflagde bestyrelsens beretning.
Beretningen blev taget til efterretning

3. Forelæggelse af regnskab for 2023
Kassereren, Britta Gersner, gennemgik regnskabet.
Regnskabet godkendt uden bemærkninger.

4. Indkomne forslag
Ingen forslag var indkommet

5. Vedtagelse af forslag til budget for 2024 samt fastsættelse af kontingent for 2025.

Bestyrelsen foreslog, at kontingentet for 2025 fastholdes som for tidligere år med **kr. 110,00** for enkelte og **kr. 160,00** for par.
Kassereren gennemgik budgettet. - Blandt andet blev det nævnt, at vi for 2024 kun har fået 2.000 kr i kommunalt tilskud. I 2023 var tilskuddet på 15.000 kr. Portoen for udsendelse af medlemsbladet er steget fra 12 kr. til 25 kr. pr blad.
Da vi har aftalt, at vi nedsætter bladudgivelsen fra 4 årlige blade til 2, bliver udgiften den samme som i 2023.

Budgettet samt bestyrelsens forslag til kontingent for 2025 blev vedtaget.

6. Valg

a) Bestyrelsesmedlemmer:

Henrik Teileskov var villig til genvalg for 2 år

Merete Gøtzsche var villig til genvalg for 2 år
Peter Aarby var villig til genvalg for 2 år
Flemming Jappsen var villig til genvalg for 2 år
Alle fire blev genvalgt

c) 2 suppleanter:

Bjørn Sandberg var villig til genvalg for 1 år som 1. suppleant
Jan Niemann var ikke villig til genvalg for 1 år som 2. suppleant
Bjørn Sandberg blev genvalgt
Ved forespørgsel fra dirigenten om der var an dre, der ville stille op som 2. suppleant, meldte Connie Bernbom sig.
Hun blev valgt for 1 år.

d) 2 revisorer

Lars Frits Hansen og Jørgen Krüger var villige til genvalg for 1 år.
Begge blev genvalgt

e) 1 revisorsuppleant

Søren Rose var villig til genvalg.
Han blev genvalgt

7. Eventuelt

Der fremkom to bemærkninger:

Den ene bemærkning var et forslag om at udsende medlemsbladet via mail for at spare porto. Formanden svarede, at da ret mange af vores medlemmer er rigtig glade for at modtage medlemsbladet i papirudgave, har bestyrelsen besluttet at beholde uddelingen af bladet i papirudgave.

Den anden bemærkning var en forespørgsel om bestyrelsen havde overvejet muligheden for at ansøge om de såkaldte §18-midler.
Der blev svaret, at en forening som vores ikke er berettiget til at få tilskud fra §18-midlerne, da vi ikke udfører socialt arbejde. Kommunerne er ifølge Servicelovens § 18 forpligtet til at afsætte et årligt beløb til støtte af det frivillige sociale arbejde. Som kompensation herfor modtager kommunerne midler fra staten via bloktilskuddet

Dirigenten afsluttede generalforsamlingen

og takkede for god ro og orden.

Referent: Bjørn Sandberg (sekretær)

John Macko	Niels Storgaard Simonsen
Dirigent	Formand

Bestyrelsens beretning for 2023

Generalforsamlingen 30. marts

I 2023 kunne vi afholde generalforsamlingen i slutningen af marts måned, nemlig den 30. marts. Dette skete som sædvanlig med en flot opslutning.

Hvad angår valgene blev følgende valgt for 2 år: Britta Gersner, Anna-Sophie Dalgaard og Niels Storgaard Simonsen. Valg for 1 år: Bjørn Sandberg og Jan Niemann som henholdsvis 1. og 2. suppleant. Og endelig blev vore to revisorer, Lars Frits Hansen og Jørgen Krüger, samt revisorsuppleant Søren Rose, også valgt for 1 år.

Regnskabet for 2022, samt budgettet for 2023, blev godkendt, ligesom bestyrelsens forslag om, at kontingentet for 2024 skulle fastsættes til kr.110,00 for enkelte og 160,00 for par, også blev vedtaget.

Bestyrelsesarbejdet

Hvad angår arbejdet i bestyrelsen, da afholdt vi i 2023 seks møder, nemlig 16. januar, 20.marts, 22. maj, 21. august, 23. oktober samt den 20. november.

Her vil jeg gerne benytte lejligheden til atter engang at sige alle i bestyrelsen en stor tak for både et godt og et konstruktivt samarbejde. Såvel vore bestyrelsesmøder som afviklingen af alle vore arrangementer foregår altid i en god og venskabelig atmosfære. For mig er det fortsat en stor glæde at være en del af dette samarbejde.

Men, her er det så, at jeg gerne vil komme med en appel til jer, der er kommet her i aften, vedr. medlemskab af bestyrelsen. Sagen er jo den, at størstedelen af os i bestyrelsen ikke blot har været med i mange år, men vi er jo også pænt oppe i alderen. Så derfor vil vi gerne bede jer om at overveje om nogen af jer, på et tidspunkt, måske selv kunne tænke jer at træde ind i bestyrelsen? Eller se jer omkring i jeres bekendtskabskreds, om der ikke her kunne være nogle mulige emner?

Foredrag

I løbet af 2023 kunne vi atter afholde 6 foredrag:

22. februar: "*Teglværkerne i Fredensborg Kommune*", som blev holdt af formanden for Ringovnens bestyrelsen, Jørgen Berthelsen.

30. marts: "*Nivå Havns historie*". Foredragsholderen var denne gang formanden og foredraget blev holdet efter generalforsamlingen samme aften.

27. april: "*Strandvejen fra Helsingør til Mikkelborg*" Dette foredrag blev holdt af lokalhistorikeren Bent skov Larsen.

28. september: "*Nivå fjordens jægere og fiskere i stenalderen*". Her var foredragsholderen direktør for Museum Nordsjælland, Ole Lass Jensen.

26. oktober: "*Kongevejenes historie i Fredensborg Kommune*". Dette foredrag blev holdt af formanden, Niels Storgaard Simonsen.

30. november: "*Møllernes historie i Fredensborg Kommune*". Det var Peter Aarby, der holdt dette foredrag.

Andre aktiviteter

Derudover havde vi 5 andre aktiviteter:

14. maj: Afvikledes den årlige historiske cykeltur, der gik fra Nivå Havn til Kokkedal Slot. Det skete som altid i samarbejde med Danmarks Cyklistforbund. Formanden var guide på turen.

10. juni: Bustur rundt i Fredensborg Kommune. Det var Peter Aarby, der stod for tilrettelæggelsen og var guide på turen.

26. august: Rundvisning i Fredensborg Slotshave, hvor det var landskabsarkitekt Christine Waage Rasmussen, der var guide.

5. september: Mindehøjtidelighed for vore faldne soldater fra Karlebo Sogn. Det skete i samarbejde med Fredensborg Kommune, Karlebo Menighedsråd og sognepræst Kirsten Johansen.

14. september: Byvandring i Niverød, hvor formanden var guide.

Medlemsbladet Rytterskolen

Vores redaktør Flemming Jappsen og vores grafiker, Jens Erik Christiansen, har atter i 2023 præsteret at lave nogle flotte udgaver af medlemsbladet "Rytterskolen". Afhængig af stofmængde har vi hidtil søgt at udgive fire blade årligt. Men vi prøver også på at være omkostningsbevidste og bringer derfor omkr. 75% af alle bladene ud til medlemmerne via foreningens eget

"post-væsen", dvs.. medlemmer af foreningen. De sidste ca. 25% sender vi så med Post Nord.

Men, det gør vi imidlertid ikke længere. Nu sender vi bladet ud med distributionsfirmaet DAO. Post Danmark forhøjede nemlig fra 1. januar 2024 portoen fra kr. 12.00 til kr. 25.00. Med DAO kan vi i stedet udsende bladet med det dobbelte antal sider, mens vi kun skal betale blot kr. 20.00.

Til gengæld har vi så besluttet at udsende Rytterskolen kun 2 gange årligt, men altså ofte med et dobbelt så stort antal sider. Derved kan vi holde portoudgifterne på omtrent samme niveau som hidtil, hvor portoen kun var kr. 12.00. Da indholdet i medlemsbladet jo ikke er tids-kritisk, mener vi ikke, at denne ændring kan have nogen betydning.

Hjemmesiden

Bjørn Sandberg har også i 2023 været vores dygtige webmaster på foreningens hjemmeside. Med sin store erfaring og kunnen på området sørgede han for, at den hele tiden var opdateret.

Medlemstallet

Medlemstallet ligger i øjeblikket på 578. Det er således svagt vigende, hvilket bl.a. skyldes en hel del dødsfald. Men vi har også haft nogle udmeldelser p.g.a flytninger og af andre årsager. Der er dog samtidig kommet nogle nye medlemmer til.

Men jeg vil gerne hermed appellere til jer om at tale med naboer, venner og bekendte, om ikke det kunne være en god ide, at de meldte sig ind i Karlebo Lokalhistoriske Forening?

Afslutning

Vores forening er dog stadigvæk en af Danmarks største lokalhistoriske foreninger, og det er virkelig glædeligt for os i bestyrelsen, fortsat at møde den store velvilje og opbakning fra vore medlemmers side. Dette ses bl.a. ved, at der har været en ganske stor tilslutning til næsten alle vore arrangementer i løbet af 2023.

Så her skal der blot lyde en stor og en varm tak til alle, der på den ene eller den anden måde har bidraget til at løfte foreningens mange vigtige opgaver.

På bestyrelsens vegne

Niels Storgaard Simonsen

Formand

Regnskab 2023

Indtægter	2022	**2023**	Budget 2023
Kommunale tilskud	14.000	**14.000**	15.000
Medlemskontingenter	48.210	**40.481**	60.000
Foredrag og arrangementer	3.131	**4.777**	3.500
Bogsalg	381	**0**	2.000
Diverse, Kulturpris	1.788	**0**	
Indtægter i alt	67.910	**59.258**	80.500
Udgifter			
Foredrag og arrangementer	22.891	**19.030**	10.000
Udgivelser herunder henlæggelser til fremtidige	0	**0**	10.000
Kontorhold	7.262	**11.176**	10.000
Gaver	1.502	**2.346**	5.000
Medlemskab andre foreninger	250	**320**	3.500
Porto	6.985	**6.168**	15.000
PR-virksomhed	7.085	**0**	15.000
Receptioner	0	**0**	2.000
Diverse	3.297	**1.582**	5.000
Henlæggelser til bogudgivelser	100.000	**20.000**	
Udgifter i alt	149.271	**60.622**	75.000
Resultat	-81.361	**-1.364**	5.000

Regnskabet underskrevet af revisorerne og den samlede bestyrelse den 11. marts 2024.

Balance

Aktiver	2022	2023
Bankkonto		
Primo	57.184	**75.444**
Tilgang	67.531	**18.948**
Afgang	-49.271	**-40.159**
Ultimo	75.444	**54.232**
Girokonto		
Primo	54.588	**54.967**
Tilgang	50.379	**40.311**
Afgang	-50.000	**-463**
Ultimo	54.967	**94.814**
Kasse		
Primo og ultimo	400	**400**
I alt aktiver	130.811	**149.446**
Passiver		
Egenkapital		
Primo	97.171	**15.811**
Tilgang	-81.361	**-1.364**
Afgang	0	**0**
Ultimo	15.811	**14.446**
Henlæggelser		
Primo	15.000	**115.000**
Tilgang	100.000	**20.000**
Ultimo	115.000	**135.000**
Passiver i alt	130.811	**149.446**

Budgetforslag 2024

Indtægter	
Kommunalt tilskud	2.000
Tilbageføring af henlæggelser	12.000
Kontingenter	45.000
Arrangementer	5.000
Indtægter i alt	**64.000**
Udgifter	
Foredrag og arrangementer	40.000
Kontorhold	10.000
Gaver	2.000
Porto	10.000
Diverse	2.000
Udgifter i alt	**64.000**

Foreningens bestyrelse 2024.

Formand:
Niels Storgaard Simonsen tlf: 2341 5440 niels.storgaard@email.dk
Næstformand:
Anna-Sophie Simony Dalgaard tlf: 2927 1928 asdalgaard@outlook.dk
Kasserer:
Brita Gersner tlf: 4914 4289 b.gersner@gmail.com
Øvrige bestyrelsesmedlemmer:
Merete Gøtzche tlf: 4828 0555 m.go@outlook.dk
Flemming Jappsen tlf: 5124 5338 fl.jappsen@gmail.com
Peter Aarby tlf: 4914 5281 paarby@post.tdcadsl.dk
Henrik Teileskov tlf: 4914 3752 teileskov@post.tele.dk
Suppleant 1 og webmaster:
Bjørn Sandberg tlf: 6130 2980 bjoern.sandberg@gmail.com
Suppleant 2:
Connie Bernbom tlf. 6018 1240 connie@bernbom.dk

'Bjælken' i Usserød Å

Til erindring om Erik Andersen (1941-2023) med tak for godt samarbejde og venskab.

Af Jens Erik Christiansen

I 2016 fik Egnsmuseet og lokalarkivet i Hørsholm en henvendelse fra Fredensborg Kommune vedrørende en bjælke, der lå på tværs af åløbet nogle hundrede meter syd for Nive Mølle. Den var til gene for åmændene ved grødeskæring i åen, da de afskårne planter hobede sig op bag bjælken. Nu ville man høre, om den kunne fjernes, eller om den havde kulturhistorisk betydning og burde blive liggende.

Jeg var på det tidspunkt frivillig på lokalarkivet, og som bosiddende i Nivå lovede jeg at tage ud og kigge på genstanden. Det skete en forårsdag sammen med Erik Andersen og Flemming .Jappsen.

Vi fulgte åen på dens østside og fandt også hurtigt 'bjælken'. Men hvorfor den var anbragt der,

Vi omtalte den altid som 'Bjælken i åen'. Den bestod af to dele, der var lasket sammen, dvs. holdt sammen af flere mindre stykker træ, der var fastholdt af et spændebånd. Knækket er formentlig opstået ved vandets eller isens tryk.
Den har været helt dækket af vand, når mølledammen var fyldt.
Bredden viste sig at være 28,5 cm.
Foto: JEC

og hvilken funktion den havde, forstod vi ikke

På samme side af åen fandt vi en rund og tre firkantede vandfyldte brønde tæt ved hinanden. Vores gæt var, at de var led i et dræningssystem.

Også Kurt Christensen og Jørgen G. Berthelsen fik vi lokket ud, for at de måske kunne komme med et bud på, hvad meningen med 'bjælken' var. Sidstnævnte ville iført waders forsøge at opmåle dens dimensioner, men måtte opgive, da åens viste sig at være meget dyb på dette sted.

Erik gik på jagt i Nivaagaards godsarkiv, hvor han fandt en afvandingssag fra 1870'erne mellem Nivaagaard og Lyngbækgård vedr. nogle afvandingsledninger parallelt med åen, forbi mølledammen og med udløb i

Erik Andersen forsøger at måle dybden på en af brøndene på østsiden af åen.
Nogle metalbeslag tyder på, at de oprindelig har været dækket af låg.
I de 3 firkantede brønde, der ligger relativt tæt, kan drænledninger have været koblet til hovedledningen.

Foto: Flemming Jappsen

Den runde brønd.
Det blev senere vores vurdering, at den var brugt til vanding af de kreaturer, der gik på engen, og formentlig ikke indgik i dræningen. Vand fra åen har ikke kunnet anvendes, da det kunne være stærkt forurenet af bl.a. kemikalier fra Hørsholm Klædefabrik og Den militære Klædefabrik i Usserød.

Nive Å på den anden side af møllen, hvilket falder i tråd med bestræbelser på at gøre engarealerne omkring åerne dyrkbare. Samtidig foretog man udretning af åløbene

Vest for åen fandt vi to brønde. Af den sydligste var der kun svage spor. Den var åbenbart på et tidspunkt blevet fyldt op. Den anden lå umiddelbart vest for 'bjælke'. Den var i modsætning til brøndene øst for åen helt tør. Meningen med dem forstod vi heller ikke.

Museet i Hørsholm havde sendt spørgsmålet om evt. bevaring af

Den tørre brønd.
Indvendig måler den 85 x 105 cm.
Dybden blev målt til 160 cm, men formentlig er den dybere, da bunden er dækket af blade og grene.
Foto: Flemming Jappsen.

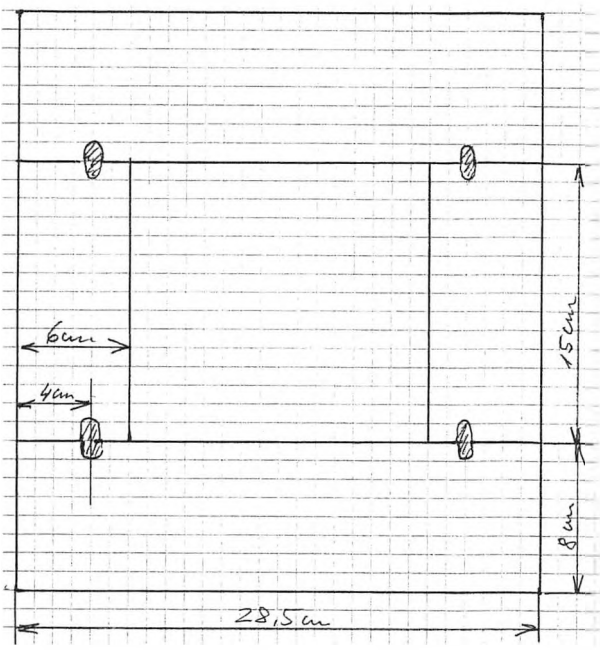
'bjælken' videre til Museum Nordsjællands hovedkontor i Hillerød. I oktober kom museumsinspektør, arkæolog Esben Aarsleff ned for at kigge på den. På det tidspunkt havde åmændene åbenbart mistet tålmodigheden, for vi kunne konstatere, at den østligste del af 'bjælken', var taget op og lå på bredden.

Det viste sig, at den var sat sammen af 4 kraftige planker, og at det i virkeligheden var et rør. Esben Aarsleff kunne heller ikke give en forklaring på rørets funktion, og den kulturhistoriske betydning kunne ikke umiddelbart afklares.

Erik opmålte plankerne, som det fremgår af nedenstående tegning. Han gik hjem og tænkte lidt over det og fandt frem til en meget sandsynlig forklaring: Røret indgik i en dræning af engen sydøst for Nivå Kirke, hvor det havde været nødvendigt at lade drænledningen krydse åen.

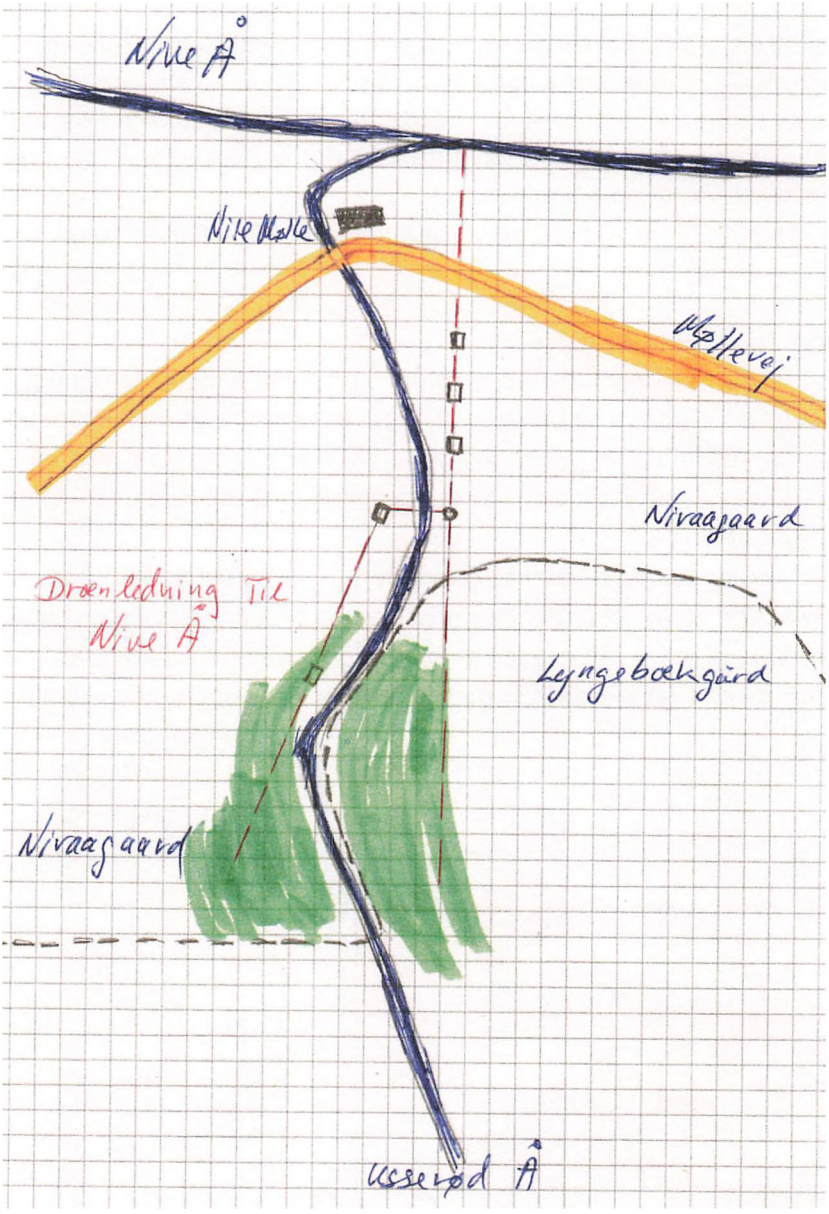
Der er desværre intet tilbage af røret, hvilket jeg finder er en skam. Det er vist ikke mange steder en drænledning passerer et halvstort vandløb, og det havde været et minde om en tid, hvor man stræbte efter at indvinde så meget dyrkbar jord som muligt—i modsætning til i dag.

Men heldigvis er det 'bevaret' takket være Erik Andersens indsats.

Eriks opmåling af røret.

Han beregnede rørets lysning til 247,5 cm^2, hvilket svarer til et 7'' alm. rør.

Erik tegnede denne skitse af området. Drænledningernes formodede forløb er angivet med punkterede røde linjer.

Den sorte punkterede linje er grænsen mellem Nivaagaards og Lyngebæk-gårds jorder..

Hvornår og hvorfor blev Donse Krudtværk nedlagt?

Af Jens Erik Christiansen

Søger man svar på disse spørgsmål i forskellige medier, får man ret forskellige svar.

En række eksempler:

I **Den store danske Encyklopædi** (papirudgaven udgivet 1994 – 2001) er krudtværket omtalt 2 steder.

Under opslagsordet **Krudt** står: *" (...) Danmarks to vigtigste krudtmøller til fremstilling af sortkrudt var Donse SØ for Hillerød (1704-1910), der var Flådens krudtværk, samt Hærens Krudtværk i Frederiksværk."*

Under **Tokkekøb Hegn:** *"(...) ved Store Donse Dam anlagdes i 1700-tallet et krudtværk, som sprang i luften i 1911."*

Det sidste er dog i udgaven på internettet på mit forslag ændret til: *"Ved Lille Donse Dam anlagdes i 1700-tallet et krudtværk, som blev nedlagt i efteråret 1911."*

Wikipedia (Internettet):

"Værket oplevede både før og efter denne ulykke [i 1882 jec] *flere sprængninger. Det førte til dets lukning i 1910. Dermed forsvandt det sidste krudtværk i privat eje. Selve gården videreførtes om landbrug."*

Trap Danmark, 6. udgave, bind 26 (papirudgaven 2018):

"Sydvest for Gunderød lå Donse Krudtværk fra 1704. Det sprang i luften flere gange, fx i 1882, hvor tre omkom. Krudtværket blev af samme årsag lukket i 1910.":

Også det er i udgaven på internettet blevet ændret til: *"Sydvest for Gunderød lå Donse Krudtværk fra 1704. Det sprang i luften flere gange, fx i 1882, hvor tre omkom. Krudtværket blev lukket i 1911."*

Naturstyrelsen. Vandreture, nr. 9. Tokkekøb Hegn.

"I 1704 blev Donse Krudtværk

anlagt og drevet af vandkraft. Krudtværket blev kendt for dets talrige eksplosionsulykker, der til sidst i 1910 standsede krudtfremstillingen."

Naturstyrelsens digitale naturguide til Tokkekøb Hegn. Under afsnittet Historie står: *"1910: Krudtværket bliver lukket, fordi det ikke længere kan forsikres."*

"Bogen om Krudt. Fordums krudtværker i Norden og folkene bag dem." (1992) Om værkets lukning i 1911 står der: *"... sagen (blev) i løbet af sommeren afsluttet med, at William Andersen og Co. fik 15.000 kr. mod at afstå fra retten til at drive krudtfremstilling på Donse i al fremtid."*

På tur i Karlebo Kommune (1996)**:**

"Krudtværket var i statens eje indtil 1765, og derefter til 1910 på private hænder. Dette år blev det igen overtaget af staten, der drev det konkurrerende krudtværk i Frederiksværk. For omverdenen kom det som en stor overraskelse, at man lukkede værket i 1911 i en periode, hvor værket havde sin største produktion nogensinde."

'Møllerne i Fredensborg Kommune' (2019)**:**

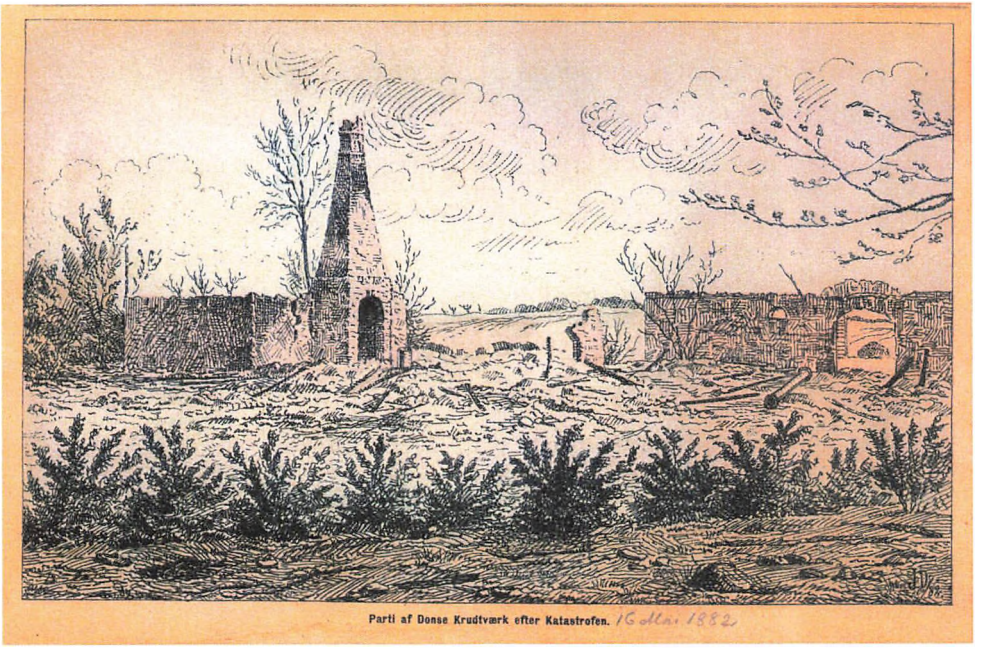
"Værket sprang i luften adskillige gange. Sidste gang i 1901. (...) *De sidste år produceredes alene til civile kunder, og driften indstilledes i 1911 pga. dårlig økonomi."*

Som det fremgår, er der ikke enighed om, hvornår og hvorfor Donse Krudtværk blev nedlagt.

Gennem en række nedslag i værkets historie, vil jeg give mine svar på de to spørgsmål. Min fremstilling bygger i stor udstrækning på oplysninger i H.C. Rosteds arkiv i Hørsholm lokalhistoriske Arkiv og i 'Bogen om Krudt'. Desuden er der fundet oplysninger i Frederiksværk lokalhistoriske Arkiv og i en række af datidens aviser. Kildeliste sidst i artiklen.

1882.

Hele den oplagrede krudtbeholdning eksploderede, hvorved 3 medarbejdere blev dræbt og værket totalskadet.

Tegning af rester af Donse Krudtværk efter eksplosionen den 16. maj 1882,bragt i et ukendt blad. Museum Nordsjælland, Hørsholm Arkiv

1883.

Siden 1765 havde Donse Krudtværk leveret krudt til den danske flåde, men i 1883 valgte flåden at få sit krudt fra Hærens Krudtværk i Frederiksværk. En medvirkende årsag til denne beslutning har formentlig været, at Donse var i en genopbygningsfase, og derfor ikke har været i stand til at producere og levere krudt.

1891.

I juli måned skete der to ret voldsomme eksplosioner, der hver kostede en arbejder livet. Det var de sidste alvorlige uheld på værket.

Da værket ikke kunne forsikres, var ejeren, Gerhard Chr. Drøhse, ruineret. Det kom på tale, at lade Staten overtage værket, men firmaet William Andersen & Co., der siden 1860'erne havde været eneforhandler af Donses produk-

ter, kom med et fordelagtigt tilbud og overtog derfor virksomheden. Drøhses søn, Gustav Ernst Drøhse, blev ansat som bestyrer og krudtmester.

1896.

Drøhse junior fik efterhånden produktionen af krudt så godt i gang, at direktør William Andersen den 22. december sendte ham et brev, hvori han bl.a. skriver:

"Som De jo vil have set af Produktionen iaar er Afsætningen af vort Fabrikat heldigvis steget ikke ubetydeligt, og Udbyttet for mig derfor ogsaa væsentlig bedre end i Foregaaende Aar, og da jeg tilskriver Deres Dygtighed og Paapasselighed, at Værket med Lethed har præsteret de forøgede Krav, der er stillet til det iaar, beder jeg Dem modtage hoslagte Kr. 500. som et Udtryk for min Tak til Dem for det iaar udførte Arbejde."

500 kr. var et ikke helt lille beløb i 1896.

Året efter døde William Andersen, og firmaet blev videreført af sønnerne Andreas og Erik med førstnævnte som direktør.

Bestyrer og krudtmester Gustav Drøhse med hustru og børn.

Museum Nordsjælland, Hørsholm Arkiv

1901.

Rigsdagen vedtog en ny fabrikslov, som samlede og skærpede to tidlige love. Den pålagde alle arbejdsgivere i håndværk og industri, der beskæftigede flere end 5 arbejdere på samme sted at indberette en lang række forhold til Arbejds- og Fabrikstilsynet. Samtidig oprettedes et Arbejdsråd på 9 medlemmer, hvoraf mindst 3 skulle være arbejdsgivere og mindst 3 arbejdere.

1907.

Loven kom således også til at gælde Donse Krudtværk, der beskæftigede 10 – 12 personer, og i foråret 1907 kom en fabriksinspektør på inspektion, og han var bestemt ikke tilfreds med forholdene. Han gjorde opmærksom på den fare krudtværket måtte antages at have ikke blot for de ansatte arbejdere, men også for omegnens beboere og de turister, der

Reg. 1909 Nr. 316. Anmeldt den 18de Juni 1909 Kl. 11²⁰ af **William Andersen & Co.,** Krudtfabrikation, **København,** og registreret den 3dje Juli s. A. I en rektangulær Etikette, der foroven og forneden er begrænset af røde Linier, ses et Baand i Slyng, hvorpaa staar: *Prima Jagt-Krudt.* Bagved er der anbragt to Flag med en hvid Falk paa blaa Bund, mellem hvis hinanden krydsende Stænger foroven ses en tændt Bombe, hvori staar: *Donse.* Paa Siderne ses Aversen og Reversen af to Medailler. Forneden læses en Angivelse angaaende Varen. Mærket er udført i blaa og rød Farve.

Donse Krudtfabriks varemærke .

Museum Nordsjælland, Hørsholm Arkiv

fandt vej forbi stedet.

Det medførte at Arbejdsrådet i oktober samme år besigtigede værket. Det konstaterede, at bygningerne lå tæt ved hinanden uden at være tilstrækkeligt isolerede ved jordvolde, at bygningerne ikke var forsynet med lynafledere, og at der kunne finde arbejde med krudt sted i rum, hvor kunstigt lys blev anvendt.

Da Rådet mente, at værket kunne medføre en betydelig almenfare, og da det var det eneste private krudtværk i landet, blev det anbefalet Indenrigsministeriet at overveje, om ikke al krudtfabrikation burde overgå til at være et statsmonopol. Dette kunne opnås ved, at Staten overtog værket.

Ministeriet fulgte dog ikke rådet, men nøjedes med at udstede et "Regulativ for private Krudtværker". Ejerne af Donse lovede at opfylde regulativets bestemmelser inden 1. januar 1910.

Det medførte, at der blev bygget en bro over Donse Lilledam for at lede turister og 'andre

Broen - ved > - over Donse Lilledam afsat på målebordsblad fra 1915. Broen mistede sin betydning ved krudtværkets nedlæggelse i 1911, men i 1950'erne kunne der stadig ses rester af den. Desværre er der ikke fundet fotografier af den, men skulle sådanne findes blandt læserne, er Fredensborg Arkiverne meget interesseret i en kopi.

Styrelsen for dataforsyning og infrastruktur.

uvedkommende' forbi værket i nogenlunde sikker afstand. Men om alle bestemmelser i regulativet blev indfriet, er tvivlsomt.

1910.

Efter flere måneders forhandlinger indgik direktør Andreas Andersen en aftale med Staten om, at krudtfabrikationen på Donse stoppede pr. 15. oktober. Den skulle overgå til Statens Krudtværk i Frederiksværk. Til gengæld fik Andreas Andersens firma eneforhandlingen af dette værks produkter til private.

Patron til jagtriffel fra Donse Krudtværk.

Museum Nordsjælland, Hørsholm Arkiv.

Aftalen var en overraskelse, for Donse havde kort forinden anskaffet to ret kostbare maskiner, den ene til ladning af jagtpatroner, den anden til fyldning af papirkarduser med krudt.

Direktør Andersen forklarede beslutningen om at lukke produktionen med henvisning til de skærpede krav om at beskytte værkets arbejdere, der ville medføre så store omkostninger, at virksomheden ikke kunne klare det.

Produktionen af jagtpatroner og papirkarduser ville dog blive opretholdt, indtil den eksisterende krudtbeholdning var opbrugt. Arbejderne blev i den forbindelse lovet beskæftigelse i et år med afvikling af produktionen, nedtagning af maskiner og oprydning.

1911.

Hele sagen fik imidlertid en uventet drejning, da direktør Andreas Andersen i slutningen af februar begik selvmord, kun 41 år gammel. Avisen 'Nationaltidende'

mente, at hans ulykkelige beslutning skyldtes, at han længe lå syg efter at være væltet med sin cykel. Det havde medført, at han i perioder henfaldt til dyb melankoli, og at det var under et sådant anfald, han havde valgt at gøre en ende på sit liv.

Han blev beskrevet som en anset og dygtig forretningsmand og virksomheden som en blomstrende forretning, der ud over ejerskabet af Donse også var repræsentant for bl.a. et whiskyfirma og et italiensk vermouthfirma.

Det skulle imidlertid vise sig, at firmaet ikke var nogen 'blomstrende forretning', for da boet blev gjort op, blev det konstateret, at firmaet var insolvent.

Og at han havde været en dygtig forretningsmand var juridisk konsulent i firmaet, overretssagfører Becker, vist ikke helt enig i, da han i juli til avisen 'Riget' udtalte, at der om kontrakten mellem Staten / hæren og Andreas Andersen var at bemærke, " *at den hører til blandt de mere uheldige blandt de Forretninger, den syge Grosserer Andersen i de senere Aar har gjort. Der var aldeles ikke Anledning til at nedlægge Virksomheden derude. Donse Krudt havde et godt Ry, og hvis en dygtig og energisk Ledelse kommer til, vil det ikke være vanskeligt paany at oparbejde en betydelig Virksomhed."*

Det er min opfattelse, at Andreas Andersen var klar over, at virksomheden var insolvent, og at det kan have været den udløsende faktor for hans beslutning om at begå selvmord.

Der blev nu nedsat en likvidationskomite, hvis opgave det bl.a. ville være at afhænde Donse Krudtværk bedst muligt af hensyn til boets kreditorer.

Men som det fremgår af følgende notits i 'Nationaltidende' (11.7. 1911), kom komiteen til at stå i et dilemma.

"Tysk Krudtværk i Danmark?

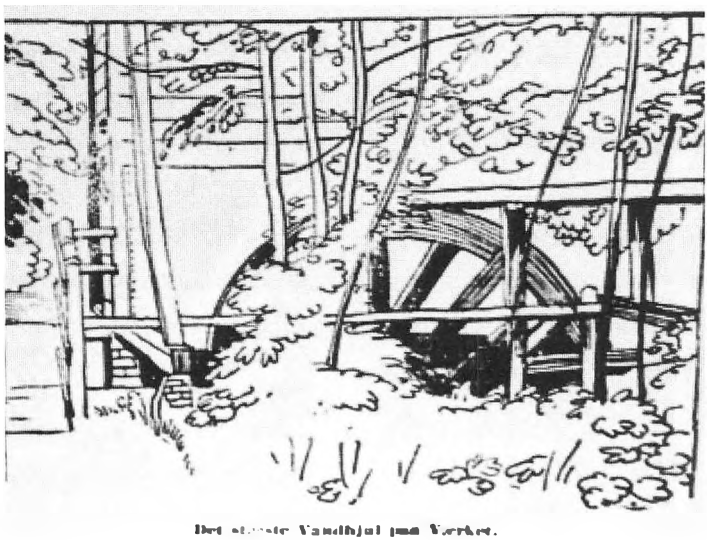
Ved Indehaveren af "Donse Krudtværk"s Død faldt Hærens Kontrakt med Værket bort. Ifølge

den skulde just nu til Efteraaret Fabrikationen af Krudt være standset paa Donse, til Gengæld skulde den Afdøde have havt Salget af Krudt til Private fra Militærvæsenets Fabrik (Frederiksværk). Nu staar imidlertid Boet frit, og kan altsaa, om det finder det fordelagtigt fortsætte Driften paa Donse.

Under disse Omstændigheder synes det ikke helt hyggeligt, hvis et udbredt Forlydende om denne Sag skulde bekræfte sig. Det siges nemlig for vist, at der netop i disse Dage skal være gjort et overordentlig fordelagtigt Bud paa Donse Krudtværk – fra ***tysk*** *Side.*

En tysk Krudtfabrik faa Miil Nord for Københavns Befæstning vilde dog maaske blive en lidt for ejendommelig Fremtoning."

En talsmand for Krigsministeriet fremkom dog med en beroligende udtalelse om, at "*hvis der opstod Uroligheder* [læs: krig. jec] *i Landet, er det en selvfølge, at vi først af alt beordrede Værkets Ammunitionslager tømt og hele Ladningen transporteret ind i Københavns Befæstning.*"

Tegning af vandhjul på Donse Krudtværk,
bragt i Politiken den 13. juli 1911.

Formanden for likvidationskomiteen, grosserer Philipson, udtalte til 'Riget', at man havde fået nogle meget fordelagtige tilbud fra bl.a. tysk og engelsk side, tilbud, der langt oversteg, hvad man havde forventet at værket ville indbringe ved et salg. Men komiteen havde bestandigt holdt igen med salget – *"udelukkende af nationale Hensyn."*

Man havde derfor rettet henvendelse til Krigsministeriet for at høre *"om Ministeriet maatte være villig til at indlede en Forhandling om Vilkaarene for en eventuel Overtagelse af Værket."*

Det var ministeriet.

En gruppe fra krudtværket i Frederiksværk blev sat til at undersøge forholdene på Donse, - hvilket vel kan karakteriseres som at sætte ulven til at vogte får? Man vurderede, at en istandsættelse og overtagelse af krudtproduktionen ville beløbe sig til ca. 300.000 kr., og det var Krigsministeriet ikke interesseret i at betale.

Efter forhandlinger blev der i november 1911 indgået en overenskomst mellem likvidationskomiteen og Staten om, at boet, ifølge 'Bogen om Krudt', fik udbetalt 15.000 kr., og at Frederiksværk købte Donses maskiner. Hvad de 15.000 kr. har skullet dække, fremgår ikke. Selve ejendommen, som jo ikke var Statens, har komiteen kunnet sælge i en almindelig ejendomshandel.

Af 'Berlingske Tidende' den 16. november fremgår det endvidere:

"Og for at forebygge al Fare for, at Udlændinge skal erhverve sig Donse Krudtværks Bygning til fortsat Virksomhed, bliver der lagt den Servitut paa Ejendommen, at den aldrig maa benyttes til Fremstilling af Krudt eller noget andet Sprængstof. Ejendommen vil nemlig blive solgt som Lystgaard."

For mig at se er der to klare vindere i sagen: Hærens Krudtværk, der slap af med en konkurrent, og likvidationskomiteen der undgik at skulle tage stilling til et

muligt salg til et tysk firma, en beslutning der utvivlsomt ville have fremkaldt stærk kritik i offentligheden og stor bekymring i Krigsministeriet. At tysk krudt havde været medvirkende årsag til, at vi mistede hertugdømmerne i 1864 var sikkert ikke glemt.

Om kreditorerne i boet efter William Andersen & Co. blev tabere eller vindere i dette spil, kan jeg ikke afgøre.

Konklusion:

Mit svar på overskriftens to spørgsmål må blive: **Værket blev ved statsligt påbud nedlagt i efteråret 1911, og årsagen var bekymring for, at det skulle komme på tyske hænder.**

Ud over de kilder, der udførligt er nævnt i teksten, er anvendt følgende:

Industrimuseet Frederiks Værk, Arkivet: Virksomhedsarkivet for Hærens Krudtværk.

Lars Hoffmann Barfod og Jens Chr. Balling Jensen: **"Bogen om Krudt. Fordums krudtværker i Norden og folkene bag dem."** (1992)

Erik Andersen, Niels Hald, Søren Hansen, Børge Neerdal og Uffe Juul Nielsen: **På tur i Karlebo Kommune**. (1996)

Niels Erik Bølling og Peter Aarby: **Møllerne i Fredensborg kommune.** (2019)

Aviser (fundet på mediestream.dk)

'Hørsholm Avis' 12.10. 1907

'Nationaltidende' 28.2. 1911

'Riget' 13.7., 14.7. og 28.7. 1911

På Krudtværksmuseet i Frederiksværk er en af maskinerne fra Donse bevaret, en såkaldt knusemaskine. Når krudtet blev tørret klumpede det sammen. Her i maskinen blev det så pulveriseret.

Foto: Niels Erik Bølling.

Karlebo Kirke

Sognets ældste hus

Tekst: Niels Storgaard Simonsen, formand

I 2023 udgav Karlebo Menighedsråd det, man kalder for "*Bogen om Karlebo Kirke*". Og det er bestemt ikke nogen helt forkert betegnelse, for resultatet er, efter min mening, blevet ganske fremragende. Bogen er på 88 sider og indeholder mere end 130 fotos og illustrationer samt 16 gode og beskrivende tekster, der alle bidrager til at give læserne et unikt indblik i den enestående kulturarv, som Karlebo Kirke, dens inventar og omgivelser udgør.

Allerede indholdsfortegnelsen røber, at man kommer vidt omkring, men ikke for langt. Tværtimod er det lykkedes redaktionen at skabe en interesse for denne vigtige kulturarv – der har haft stor betydning for mange generationer i Karlebo. Det sker gennem teksterne og de mange smukke billeder, hvor vi bl.a. får lov til at komme en tur op på loftet for at se nærmere på de ærværdige gamle kirkeklokker fra henholdsvis 1588 og 1847. Og samtidig skal vi naturligvis også lige kigge på det indre af kirkens tårn-ur fra 1775. Som meget andet af kirkens inventar betegnes urværket i bogen som et "*historisk klenodie*".

Historiske klenodier er så sandelig også et dækkende udtryk for kirkens samling af det mere end 300 år gamle kirkesølv. Prædikestolen og altertavlen har mere end 400 år på bagen og ved gudstjenesterne lægges Christian IV´s kirkebibel fra 1632-33 frem på alteret. Og der er kalkmalerier, som kan dateres tilbage til 1400-tallet. Gennem teksterne og de mange fotos og illustrationer slår det en, at vi så at sige har at gøre med en slags "levende organisme". For kirken er gennem mange hundreder år blevet forandret ved udvidelser, om- og tilbygninger adskillige gange. Særligt fremhæves, at kirken ca. 1225-1275 blev, som det udtrykkes "*omdannet til en anselig korskirke*".

Men kirken kan jo kun betegnes som levende gennem de mennesker,

der har bygget, brugt og bruger kirken. Her er kapitlet om kirkelivet i og omkring Karlebo Kirke og Længen et smukt eksempel. Skønt Karlebo Sogns beboere jo i dag - for størstedelens vedkommende - bor ved Øresund, hvor det især er Nivå og Egedal Kirker, der bruges, så sker der stadigvæk en masse herude i Karlebo. Der nævnes Sankt Hansbål med efterfølgende lysgudstjenester, fastelavns- og halloween-gudstjenester og mindedagene for de faldne soldater 5. september. Et dejligt billede viser børnehavebørn, der hjælper til med til at pynte kirkens juletræ. Og på et andet billede ser man pastor Kirsten Johansen hygge sig med snobrødsbagning i præstegårdshaven, sammen med sine konfirmander,

Selv om Karlebo kirkes mere end 800 år gamle bygning, og dets historiske inventar, er uhyre interessant for os historisk interesserede, så lever den også på anden vis fortsat i hjerterne hos mange af sognets beboere. Jeg tænker her på kirkegården, som bogen naturligvis også har et kapitel om. Og for os tilflyttere kan det være interessant at stifte bekendtskab med fortidens indbyggere i Karlebo Sogn ved at betragte de gamle gravsten. For tidligere var de, som det hedder i bogen, "*påført de gravlagtes profession som f.eks. gårdejer, tømrer, malermester etc.*"

Karlebo Lokalhistoriske Forening hilser denne bog velkommen. Den udgør et værdifuldt bidrag til en ikke uvæsentlig del af Karlebo Sogns og Kommunes historie.

Bogen kan rekvireres fra eller hentes gratis på kirkekontoret i Sognegården, Rantzausvej 2, Niverød.

Desuden kan den hentes i Karlebo Kirke eller i 'Længen' ved kirken.

På vagt ved Øresund

Fredensborg-Humlebæk Lokalhistoriske Forenings Årbog 2023.

Af Jørgen G. Berthelsen

Vore naboer fra Fredensborg-Humlebæk Lokalhistoriske Forening har formået militærhistorikeren Bjørn Westerbeek Dahl (BWD) til at give den første samlede beskrivelse af bevogtningen af Øresundskysten fra København til Helsingør. Det er der kommet en spændende og velskrevet bog ud af.

BWD beretter, at der i starten blot var det gamle princip fra oldtiden med advarende bavne på bakker langs kysten. De blev tændt når fjender viste sig, eller andre kriser opstod. Men i 1500-tallet blev det suppleret med strandvagter når spændingen steg. Vagterne blev efterhånden mere velorganiserede, og fungerede i perioder helt op til 2. Verdenskrigs slutning. Det lykkedes ikke vagterne at forhindre invasioner, men de havde dog nogen betydning ved opsyn og fastholdelse af mistænkelige personer. Mindre skanser forskellige steder langs kysten fik heller ikke afskrækkende virkning.

Mere håndfaste foranstaltninger kom til midt i 1700-tallet. Svenskerne planlagde en ombygning af Landskrona til en befæstet by med en galejhavn. I 1752 Undersøgte Admiralitetets specialister kysten og de strandnære områder fra København til Helsingør for at finde det bedste sted til anlæggelse af en galejhavn. Her kom Nivå pludselig ind i militærhistorien, da valget faldt på Bagkullen ved mundingen af Nive Å. Heldigvis har ansvarlige personer gemt store mængder arkivalier om undersøgelserne, Kongens beslutning om anlæggelsen og byggeriet af havnen. Så BWD har kunnet bruge uger i de mange kasser i Rigsarkivet. Og det er der kommet en me-

get detaljerig og læseværdig beskrivelse ud af. Selve havnen blev færdigbygget og lå for enden af en lang dæmning ude i Øresund. Men da man kom til bygningen af forsvarsværkerne mellem havnen og strandbredden, gik projektet i stå. Det skyldtes både udgifterne og at forholdet til svenskerne var blevet bedre. Men det betød nok også noget, at den store ombygning af Landskrona, viste sig at ville vare til år 2110, med den fart byggeriet havde. I 1766 blev projektet stoppet, men havnen havde senere lidt funktion som nødhavn og lossested for de helsingoranske købmænd. Denne væsentlige del af bogen gi-

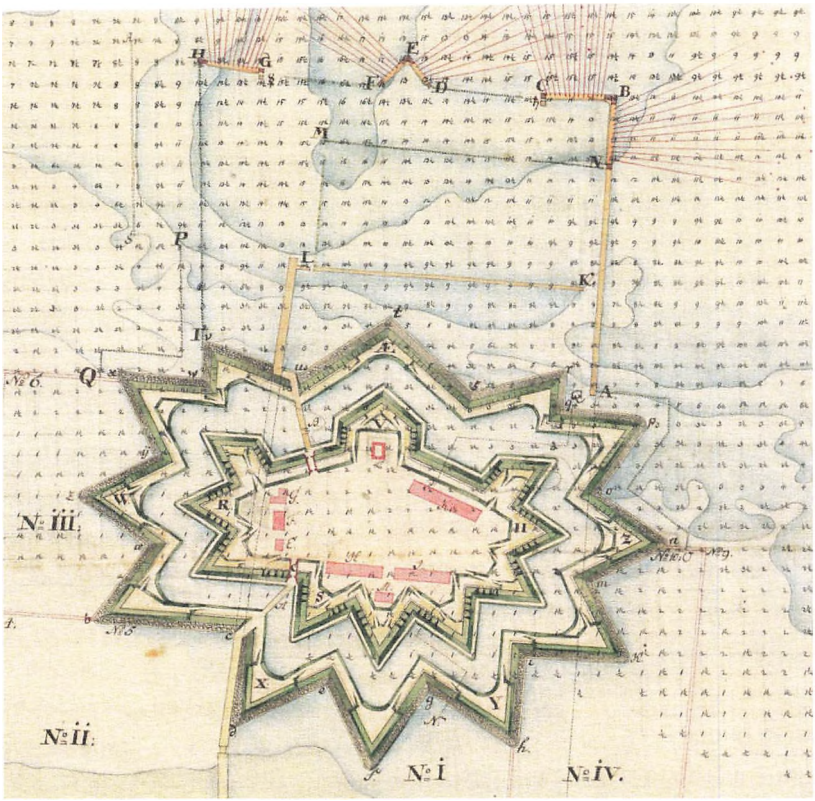

Illustration fra bogen, der viser galejhavnen og en revideret udgave af fæstningsværket, der skulle beskytte havnen.

Rigsarkivet, Ingeniørkorpsets historiske tegningssamling.

ver klart den bedste beskrivelse til dato af Galejhavnsprojektet. Og den bliver nok stående som den autoritative beskrivelse af projektet.

Et andet havneprojekt i vort område er Humlebæk Havn. Projektet starter under Englandskrigene i starten af 1800-tallet. Havnen bestod både af et udgravet bassin inde i land og af et ydre havnebassin beskyttet af kampestensstenmoler. Havnen bliver ofte kaldt en krigshavn, men BWD argumenterer overbevisende for, at det er en civil havn, der blot til tider kunne give beskyttelse til Marinens kanonbåde. Det indre bassin viste sig snart ubrugeligt, men fungerer i dag som en naturskøn plet mellem Louisiana og Humlebæk Kirkegård.

Bogen indeholder også historier om svenske og engelske invasioner, den optiske telegraf langs Øresundskysten og forholdene langs kysten under 1. og 2. Verdenskrig. Igennem århundrederne har det været kystforsvarets opgave at beskytte os mod invasion fra svenskerne, og i slutningen af 2. Verdenskrig planlagde svenskerne atter at invadere Øresundskysten, men denne gang for at hjælpe Danmark i slutopgøret med tyskerne og de fremadstormende russere. Denne invasion blev der heldigvis ikke brug for.

Bogen er spækket med billeder og kortudsnit. Da originalkortene er meget større, end der er plads til i bogen, er de formindskede og reproduceret så fint, at de fleste detaljer ses tydeligt. Der er et meget grundigt person- og stedregister og et omfattende noteapparat. På grund af en bogtrykkerfejl, kan det være vanskeligt at finde de relevante noter. Men bogen er nu lagt ud på foreningens hjemmeside, og her er noterne, som de skal være.

Kort sagt en fortræffelig bog – læs den!

Jørgen G. Berthelsen

Bogen er på 108 sider og koster 150,- kr. + porto ved forsendelse. Den kan bestilles via Fredensborg-Humlebæk lokalhistoriske Forenings hjemmeside: www.fredensborg-humlebaek-lokalhistorisk.dk/

Årets gang i Fredensborg Arkiverne

Af: Marie Amstrup Møller, Arkivar

Mange tror måske, at arbejdet i et arkiv for det meste er papirnusseri: Registrering, ordning og pakning af arkivalier. Det udgør bestemt også en stor del, men formidlingen af lokalhistorien er også en væsentlig del af arbejdsområdet. For hvad er arkivernes værdi, hvis der ikke er nogen, der ved, hvilke historier vi gemmer på? Som en del af Fredensborg Kommunes kulturteam, er arkivet involveret i afviklingen af mange arrangementer i årets løb. I det følgende kommer en redegørelse for, hvad året 2023 har budt på.

Påsken i gamle dage:

Det er vigtigt at værne om vores fælles kulturhistorie ved at give den videre til kommende generationer. I samarbejde med Fritidsbutik arrangerede Fredensborg Arkiverne derfor et påskearrangement målrettet børnefamilier på Planteavlsstationen ved Krogerup. Dagen igennem kunne børnefamilierne lave forskellige påskeaktiviteter som fx æggefarvning, æggetrilning, æggejagt og påskeklip og i øvrigt hygge sig med snobrød og gamle lege. I påsken 2024 gentager vi arrangementet i Egedal - byens hus.

4. Maj:

Fredensborg Arkiverne stod for planlægning og afvikling af kommunens 4. maj aktiviteter. Dagen blev markeret med et spændende foredrag v. Thomas Harder om de tyske flygtninge, der kom til Danmark efter befrielsen. Foredraget blev holdt i Egedal – byens hus og Fredensborg Musikskole bistod med fællessang. I år er det 80-året for tilfangetagelsen og deporteringen af det danske politi. Det markeres med et familiearrangement på planteavlsstationen ved Krogerup

SommerCamp:

Arkivet deltog også på Fritidsbutikkens SommerCamp. Sammen med Nivå Fåreavlerforening brugte vi to dage på at give børnene en bedre forståelse for de processer, der førhen var nødvendige for at få tøj på kroppen. Nivå Fåreavlerforening underviste i filtning, mens arkivet stod for at karte, spinde og væve med børnene.

Mindehøjtidelighed:

2023 markerede 80-året for de danske jøders flugt. Arkivet stod for at planlægge og afvikle en stemningsfyldt mindehøjtidelighed ved Per Arnoldis monument på Peder Mads Strand i Humlebæk. Der var mindetaler og oplæsning af beretninger på stranden efterfulgt af reception og fællessang med Fredensborg Musikskole og Sangcenter Nordsjælland i Foreningshuset Strandlyst i Sletten Havn.

Foredrag og byvandringer:

I årets løb har der desuden været afholdt foredrag i hhv. Blixen klubben og i Møllelauget. I forbindelse med Fredensborg Kulturuge - Uge 3480, inviterede arkivet på to byvandringer i Fredensborgs historie.

Øvrige arrangementer:

Hvert år inviterer arkivet frivillige, samarbejdspartnere og venner af arkivet til hhv. nytårskur og sommerkaffe. To hyggelige eftermiddage, hvor de frivillige har mulighed for at mødes på tværs af foreninger og interesser.

To gange årligt, i april og oktober, stiller arkivet op som guider på en bustur rundt i kommunen, når Fredensborg Kommune byder

nye borgere velkommen. En hyggelig tur, som giver kendskab til kommunen og de mange gode tilbud, der er.

Traditionen tro havde arkivet slået sig sammen med Fredensborg -Humlebæk Lokalhistoriske forening om en stand på Slotsmarkedet i Fredensborg i september. Til dagen havde arkivet udviklet en foto-skattejagt for børn.

I november havde arkivet en stand på julemarkedet i Ryttersko-len i Avderød, hvor vi solgte vores nye kulturhistoriske kalender.

Så der er rig mulighed for at møde en arkivar i løbet af året, og vi er altid glade for en snak. Husk at du også kan besøge arkivet på Fredensborg Rådhus (indgang F) i vores åbningstid **mandage kl. 11-17** – eller efter aftale. Har du spørgsmål kan du også skrive til **arki-verne@fredensborg.dk**. Skulle du have lyst til at få små historier fra kommunen, så følg med på Facebook: **Fredensborg Arkiverne.**

Efterlysning

– kunne du tænke dig at blive frivillig?

Fredensborg Arkiverne mangler en frivillig hjælper til at passe arkivets udklipssamling.

Arbejdet består i at klippe relevante artikler ud af de lokale aviser og anbringe dem i mapper.

Du får oplæring i, hvad der skal klippes, og hvordan det skal ordnes.

Abonnerer du på Frederiksborg Amts Avis og Ugeavisen, kan du sidde med klippearbejdet derhjemme. Ellers er aviserne på ar-kivet.

Er du interesseret, og vil du bruge nogle få timer om ugen på dette arbejde, så kontakt arkivar Marie Amstrup Møller på tlf. 40 60 46 64 eller mail: arkiverne@fredensborg.dk

Skal man le eller græde?

Eksempler på kunstig intelligens.

Af Jens Erik Christiansen

Der har i den senere tid være talt og skrevet meget om kunstig intelligens, også betegnet AI. En dag ville jeg prøve om det kunne anvendes i forbindelse med lokalhistorie. Jeg fik installeret tjenesten Chatgpt, der bygger på kunstig intelligens.

Jeg valgte i skrivefeltet at skrive Brønsholmsdal, da det historisk er veldokumenteret og velbeskrevet. Dernæst stille jeg 2 spørgsmål om Brønsholmsdal.

Svarene jeg fik pirrede min nysgerrighed, så derefter skrev jeg blot Brønsholm og derefter 2 spørgsmål om samme.

Nedenfor er mine søgeord skrevet med **fed skrift** og svarene med *kursiv.*

Hvis der blandt læserne skulle være enkelte, der ikke helt har styr på de 2 navne, skal de lige kort forklares:

Brønsholmsdal, der ligger lidt vest for Kokkedal Station, blev anlagt som manufakturfabrik omkring år 1800. Bygningerne kom senere til bl.a. at rumme en fattigforsørgelses– og arbejdsanstalt, plejehjem og rådhus. I dag er der privatboliger i bygningeerne.

Brønsholm er en gammel landsby nordvest for Brønsholmsdal.

Det er de eneste steder med de navne i Danmark.

Brønsholm Slot, herregård eller gods findes ikke.

Brønsholmsdal

"Brønsholmsdal er en dal beliggende i Nordsjælland, Danmark. Dalen er kendt for sin smukke natur og historiske betydning. Den ligger i nærheden af Hillerød og omfatter både skovområder og landbrugsarealer. Dalen har været beboet siden oldtiden og har haft forskellige ejere gennem historien. Et af de mest kendte steder i Brønsholmsdal er Brønsholm Gods, en herregård med rødder tilbage til middelalderen. Herregården er omgivet af smukke parker og skove og er et populært turistmål i området. Brønsholmsdal er også kendt for sine mange stier og muligheder for vandreture og udendørs aktiviteter."

Hvad er Brønsholmsdal?

"Brønsholmsdal refererer til et naturskønt område i Brønshøj, en bydel i København, Danmark. Det er kendt for sin frodige natur, små vandløb og grønne omgivelser, der tilbyder muligheder for rekreation og naturoplevelser. Dalen

er et populært sted for gåture og udendørsaktiviteter for lokalbefolkningen og besøgende."

Hvad var Brønsholmsdal?

"Brønsholmsdal er en dal beliggende på øen Amager, som er en del af Danmark. Dalen er kendt for sin naturskønne skønhed og er et populært udflugtsmål for folk, der ønsker at nyde naturen og gå på vandreture. Der er også historiske og kulturelle elementer i området, der tiltrækker besøgende."

Brønsholm

"Brønsholm henviser til flere steder i Danmark. Et bemærkelsesværdigt sted er Brønsholm Slot (Brønsholm Slot), der ligger på øen Lolland. Dette historiske slot daterer sig tilbage til det 12. århundrede og har været ejet af forskellige adelige familier gennem dets historie. I dag er det privatejet og generelt ikke åbent for offentligheden."

"Der er også et Brønsholm i Fredensborg nord for København. Fredensborg Slot, en kongelig residens, ligger i nærheden. Området er kendt for sin naturskønne skønhed og historiske betydning."

Bem.:Det sidste afsnit er ikke helt forkert, men ufuldstændigt.

Hvor ligger Brønsholm?

"Brønsholm er en gammel herregård beliggende i Randers Kommune i det østlige Jylland, Danmark. Herregården har en lang historie, der går tilbage til middelalderen, og dens smukke arkitektur og omgivelser gør den til et bemærkelsesværdigt sted."

Hvad er Brønsholm?

"Brønsholm er en herregård i Danmark, beliggende på Sydsjælland nær byen Kalundborg. Den har en lang historie, der går tilbage til middelalderen, og herregården har været centrum for forskellige historiske begivenheder og familier gennem årene. Brønsholm er også kendt for sine smukke omgivelser og arkitektur, og det fungerer stadig som et beboet hjem og et kulturelt sted."

Bem.: I forbindelse med lokalhistorie er det nok sikrest fortsat at anvende den naturlige intelligens.

Kommende arrangementer

Foredragene afholdes i Egedal Kirkes foredragssal, Egedalsvej 3, 2980 Kokkedal. kl. 19.30—21.30.

Entré kr. 25.00, incl. kaffe.

Foredragene er åbne for alle.

Torsdag 25. april. Foredrag: Arkæologi

Museumsinspektør Jakob Schlein Andersen, Museum Nordsjælland, vil fortælle om undersøgelsen ved Kelleris Hegn, hvor der blev udgravet en stor og fundrig jernalderboplads.

Lørdag 18. maj Rundvisning på Karlebo Mølle

Rundvisning på den historiske Karlebo Mølle, som opførtes i 1835. Guider er cand.polit. Peter Aarby samt medlemmer af Fredensborg Møllelaug. Besøget på møllen påbegyndes kl. 11.00 og afsluttes kl. 12.30. Kl. 13.00 indtages en let frokostanretning på Karlebo Kro. Turen er gratis, incl. frokosten på kroen.

Deltagelsen er kun for medlemmer og tilmelding nødvendig, da der kun er et begrænset antal pladser. Nærmere herom tilgår medlemmerne i god tid før besøget.

Mødested: Parkeringspladsen ved Karlebo Kro kl.10.50, hvorfra der køres samlet til møllen.

Søndag 16. juni Historisk cykeltur

Start på Nivå Havn (orientering om havnens historie), ad Strandvejen til Galejhavnen (orientering om havnens historie), derfra til Ringovnen (orientering om ovnens historie) videre til Kalvehaven (orientering om Lille Nivågårds historie), afslutning med en gratis forfriskning hos Café/bager Antons i Nivå. Guider er Bjørn Sandberg og Peter Aarby.

Mødested: Ved havnekontoret på Nivå Havn kl. 10.00. Turen afsluttes senest kl. 13.00.

Torsdag 22. august Byvandring i Kokkedal

Historikeren Niels Storgaard Simonsen vil tage deltagerne med på en byvandring i både det gamle og det nye Kokkedal. Turen går fra rådhuset ad Egedalsvej til Egedal og Brønsholmdal og slutter ved Mølledammen i det centrale Kokkedal. Undervejs vil han trække trådene flere hundrede år tilbage i tiden, men også berette om den voldsomme udvikling, der siden 1970 betød skabelsen af det nuværende Kokkedal. Deltagelsen er gratis og alle er velkomne.
Mødested: Kl. 19.00 ved Fredensborg Rådhus, Egevangen 3B, Kokked

Tirsdag 5. september
Mindehøjtidelighed for faldne soldater fra Karlebo Sogn

I samarbejde med Karlebo Menighedsråd afholdes på Karlebo Kirkegård samt i kirken en mindehøjtidelighed for vore faldne soldater fra Karlebo Sogn. Mindehøjtideligheden finder sted kl. 15-17 og afsluttes med et mindre traktement i Længen ved siden af kirken. Alle er velkomne.

Lørdag 14. september Bustur til Frihedsmuseet.

Frihedsmuseet ligger i Churchillparken i København tæt på Amalienborg, Kastellet og Langelinie. Museet er en del af Nationalmuseet og fortæller om besættelsen og modstandskampen i Danmark i årene 1940-1945. Under besættelsen var medlemmer af modstandsbevægelsen aktive i vores kommune, og fra vort kystområde blev der under redningsaktionen i oktober 1943 sejlet et stort antal jøder til Sverige

Turen er gratis og omfatter transport med bus fra Nivå og Kokkedal Stationer, frokost på Restaurant Petersborg samt rundvisning på Frihedsmuseet. Afgang fra Nivå Station kl. 12.00 og hjemtransport fra museet kl. 16.00. Tilmelding nødvendig, da der kun er et begrænset antal pladser. Nærmere herom tilgår medlemmerne i god tid før besøget.

Torsdag 26. september. Foredrag: Kunstfliser fra Humlebæk og Nivaa Flisefabrikker

Formanden for Teglværksmuseet Nivaagaards Ringovn, Jørgen Berthelsen, vil fortælle om fabrikkerne, der var i drift fra 1936 til 1981.

I starten produceredes fliser efter de klassiske spanske og hollandske motiver, og disse fliser var i hele perioden vigtige for værkerne. Man ansatte kunstnere og udvidede snart repertoiret, så værkerne kunne producere mange hundrede motiver. Motiver, der kunne males på fra 1 flise til op mod 1.000 fliser i ét billede. Motiverne strakte sig fra masseproducerede turistmotiver til egentlige unikke kunstværker.